

Mojca M. Hočevar

PREDSTAVLJA SE VAM INTRODUCING

Klemen Jelinčič - Boeta

Malokdo ve, da je med člani DZTPS že nekaj let tudi prevajalec za hebrejščino – jezik, ki ga najpogosteje povezujemo z *Biblijo*, zlasti s *Peteroknjižjem*, in verjetno redkeje z znanstvenim in tehniškim prevajanjem. Sociolog in kulturni antropolog Klemen Jelinčič - Boeta, ki je v društvu edini prevajalec za hebrejščino, nam je o prevajanju tega več tisoč let starega jezika, o judovstvu in slovenstvu prijazno pojasnil kar nekaj ključnih pojmov in pri tem razgrnil še veliko drugih zanimivosti.

Kakšen jezik je pravzaprav hebrejščina?

Hebrejščina je seveda star jezik in celotna *Stara zaveza* je napisana v hebrejščini; je svet jezik, ampak danes je to popolnoma naveden pogovorni jezik v Izraelu, kar je bilo še pred sto leti nepojmljivo. Namreč, okoli tisoč petsto let je bil to mrtev jezik, ki se je uporabljal samo pri bogoslužju in pisanju, ne pa pogovorno in poznamo srednjeveško hebrejščino. Današnja, moderna hebrejščina ali *ivrit* je utemeljena na biblijski hebrejščini in Izraelci lahko berejo *Sveto pismo* v izvirniku. Zdi se mi, da je primer hebrejščine edini primer uspešne oživitve mrtvega jezika.

Katere so njene najopaznejše značilnosti v primerjavi s slovenščino?

Hebrejščina je semitski jezik in s tem zelo drugačna od indoevropskih jezikov, ki jih poznamo v Evropi, še predvsem romanskih, germanskih in slovanskih. Jezik je zgrajen

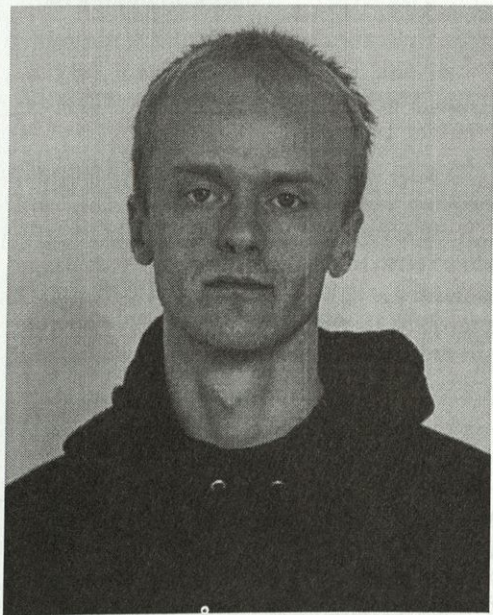

Foto: Ales Černivec / dokumentacija Dela

drugače. Na primer, pri glagolih pozna obliko za ženski in moški spol v sedanjiku, ni sedanjika glagola biti, ni glagola imeti – to pomeni, da ni mogoče reči jaz sem ali jaz imam. Celoten jezik je zgrajen na podlagi korenov in v tem je podoben slovenščini, saj lahko iz enega korena izpelje ogromno besednih oblik, tako kot latinščina in drugi stari jeziki.

Ste se hitro naučili hebrejsko?

Ne, hebrejsko se nisem naučil hitro; da sem sploh slišal jezik, torej razločil besede med seboj, sem potreboval nekaj mesecev, po pri-

bližno pol leta sem nekaj že spravljal skupaj, ampak zares sem spregovoril šele po kakšnem letu in pol. Težava je v tem, da ne moreš brati, če pred tem ne poznaš besede, ki jo želiš prebrati, saj hebrejščina večinoma ne zapisuje samoglasnikov.

Veliko prevajate iz hebrejščine v slovenščino in v nasprotni smeri?

Prevodov v obe smeri ni ravno veliko, čeprav vsako leto več. Sedaj je večina prevodov besedil iz turizma, a tu so vedno tudi besedila takšne ali drugačne svetosti. Na novo sem prevedel že kar nekaj citatov iz *Bible*.

Imamo Slovenci že prevedenih kaj literarnih del iz moderne hebrejščine? Bi si želeli kaj prevesti?

Za zdaj le eno in še to sem prevedel pred kakšnim mesecem. Gre za roman *Levi med Davida Grossmana*, ki bo izšel prihodnje jesen v zbirki Miti Mladinske knjige. Vsa druga literatura je iz hebrejščine prišla k nam prek angleških ali nemških prevodov. Na novo bi rad prevedel *Pet Mojzesovih knjig* in še kakšno knjigo Amosa Oza in A. B. Jehošue.

Kaj pa iz slovenščine v hebrejščino?

Tudi iz slovenščine ni v hebrejščino prevedenega skoraj nič. Tu vidim svojo nalogo predvsem v prevodu maminih knjig, *Filo ni doma* in *Ptičja hiša*, s čimer se imam namen začeti ukvarjati že kmalu.

Prevedli ste tudi nekaj šansonov iz jidiša ...

To je bil krasen projekt z Vito Mavrič, ki je v slovenščini čudovito zapela nekaj jidiš pesmi. S tem projektom se bova še ukvarjala in še ni končan. Izjemno je bilo delati z njo in vzpostavila sva pravi ustvarjalni stik.

Iz katerih jezikov še prevajate?

Prevajam še iz angleščine in srbsčine, hrvaščine in vseh drugih jezikov, nastalih iz nekdanje srbohrvaščine. Prevajal pa sem tudi

že iz nemščine, ruščine, latinščine in celo slovaščine.

Zanimivo je, da ste prvi v slovenščino prevedli Koran. Iz katerega jezika ste prevajali ter kako bi kot sociolog in kulturni antropolog ovrednotili pomen svetih spisov?

Prevajal sem ga predvsem iz bosanskega in hrvaškega jezika, vendar s pomočjo angleščine in ruščine. Osnova pa je vseeno bosanska različica. Za prevod sam sta bili nujni popolna posvetitev in absolutna inspiracija, ker samo takšen lahko je sveti spis. Svetim spisom pripisujem izjemen pomen, oblikovali so civilizacije, bili so večni navdih za vse vidike življenja od črke zakona do umetnosti in tudi danes se mi njihov pomen ne zdi nič manjši, mogoče manj očiten, a naša podzvest deluje z istimi motivi in arhetipi kot sveti spisi.

Judje in kristjani imamo skupno Sveto pismo Stare zaveze. Se morda Tanah (hebrejsko Sveto pismo) kaj razlikuje od Svetega pisma, ki ga imamo Slovenci od leta 1996 v prevodu iz izvirnih jezikov?

Judovski Tanah vključuje nekaj manj knjig kot Sveto pismo Stare zaveze (na primer obe knjigi Makabejcev in Judit), so pa vse knjige iz hebrejske različice tudi v krščanski različici.

Judovska skupnost Slovenije ima na svoji spletni strani (www.jewishcommunity.si) objavljen primerjalni seznam navedkov iz hebrejskega Svetega pisma in Slovenskega standardnega prevoda Svetega pisma. Videti je, da smo v slovenščino prevzeli nekaj hebrejskih lastnih imen citatno (npr. Jeremija, Jona, Daniel), kar precej pa jih je podomačenih: na primer Jehošua je slovensko Jozue, Havakuk je slovenski Habakuk, Ijov je slovensko Job. Nekoliko preseneča, da je hebrejski Miha v slovenščini Mihej, Rut v slovenščini Ruta in Ester Estera. Bi se vam zdela citatna raba hebrejskih imen Miha, Rut in Ester v so-

dobnem slovenskem standardnem prevodu sprejemljivejša?

Domačenje imen iz *Svetega pisma* se mi zdi povsem sprejemljivo, čeprav bi se mi res zdelo primernejše rabiti Rut, Ester in Miha namesto Ruta, Estera in Mihej. Dodal pa bi, da je na spletni strani judovske skupnosti prišlo v nekaterih primerih do napake v branju, saj je hebrejski Habakuk enak slovenskemu in Job je Ejov. Sam se trudim uporabljati izvirna imena, razen če so ta že povsem znana kot na primer Abraham ali Mojzes in podobno.

Ste bili kdaj pozorni na besede hebrejskega izvora, ki jih uporabljamo v slovenščini? Morda veste, zakaj v slovenščini rečemo za koga, ki je dočakal petdeset let, da je »srečal Abrahama«? Imamo tudi ljudsko pesem Abraham ima sedem sinov ...

Ne vem, od kod to, da je petdeset let Abrahamova starost, čeprav ta izraz poznam. V slovenščini ni dosti besed hebrejskega izvora, a dveh se spomnim takoj: »sobota« iz hebrejsko »šabat« in »jubilej« iz »jovel«, kar pomeni obdobje petdesetih let. Zanimiva je tudi povsem slovenska beseda »bajta«, saj beseda »bajit« v hebrejščini pomeni hišo ali dom. Je pa zato nekaj slovenskih besed prešlo v jidiš, kot na primer »pripeček«, torej ognjišče ali mesto ob peči.

Tudi Jakob je v slovenski tradiciji pogosto moško ime. 'Poklical sem te po imenu,' beremo o njem v biblijskem odlomku pre-roka Izaije o izvoljenem ljudstvu. So imena za Jude posebnega pomena? Ime vam je tudi Kalman Y. Boeta, nekje sem ob vašem imenu videla pripisano še plemeniti ...

Vsako hebrejsko ime ima svoj pomen, tako kot stara slovenska imena, čeprav danes pozornost temu posvečajo bolj religiozni Judje. Imena imajo pomen še predvsem v mistični tradiciji kabale, kjer ima vsaka črka svojo numerično vrednost in zato tudi ime.

Kar se pa mojih imen tiče, je stvar v tem, da je Kalman preprosto Klemen po hebrejsko, saj se napiše z istimi štirimi črkami – KLMN.

Y je seveda Jelinčič, samo napisano po angleško, torej Yelinchich, Boeta pa je priimek moje matere. In tudi plemeniti je pred mojim in očetovim priimkom. Podpisujem se pa Klemen J. Boeta, in sicer v hebrejščini.

Slovenščina nas na judovsko tradicijo morda opozarja tudi z besedno zvezo "salomonska rešitev". Na Inštitutu Jožefa Stefana prirejajo Salomonove seminarje ... Z judovskim kraljem Salomonom povezujemo izredno preudarnost in modrost, zaradi katere se je zapisal v zgodovino, zlasti s svojo razsodbo.

Seveda je bil Salomon judovski kralj, vendar radi pozabljamo, da je Stara zaveza neločljiv del krščanstva in zato tudi vsi junaki, ki se v njej pojavljajo. To velja za Salomona, Abrahama in podobno. Mogoče smo to deloma pozabili tudi zaradi petdesetih let socializma, ko *Sveto pismo* ni bilo ravno občudovano berilo, čeprav je temeljno besedilo zahodne civilizacije.

Blaženi Anton Martin Slomšek je v 19. stoletju zapisal: »Ne bodi vas sram, da ste Slovenci; ... Ljubite svoj rod, spoštujte svoj jezik!« Slovenci smo menda med narodi, katerih pripadniki se v tujini najhitreje asimilirajo. Kaj vam pomeni slovenstvo in slovenska nacionalnost, čemur se politično posveča tudi vaš oče Zmago plemeniti Jelinčič? Spremljate očetova prizadevanja v Slovenski nacionalni stranki?

Samega sebe vidim kot Slovenca, za katerega je slovenski jezik izjemno pomemben, saj je slovenščina jezik moje matere in prav v jeziku vidim jedro svojega in splošnega slovenstva. Z idejo nacije ali naroda imam, ker sem postmodernist, težave, saj jo vidim kot buržoazni konstrukt, ki je nastal po francoski revoluciji. Ideja naroda je utemeljena na krvi in na genih, sam pa mislim, da je kultura, se pravi jezik ali religija, pomembnejša od tega pri človekovi zavesti. Ne le da je bila slovenščina eden od razlogov za mojo vrnitev iz Izraela, ampak me na splošno zelo zanima tako

imenovano področje slovenskih študij, predvsem jezik, umetnost, zgodovina.

S politiko se ne ukvarjam. Rekel pa bi, da se ne asimiliramo tako hitro. Mogoče je res, da je malo slovensko govorečih kjerkoli po svetu in tisti, ki gredo v tujino, so navadno bolj individualistični, zato mogoče primanjkuje slovenskih organizacij v zdomstvu. Ne vem, mogoče.

Se morda tudi vi podobno kot vaš oče zanimate za rodoslovje, heraldiko, numizmatiko in starine?

Se.

Dejavni ste tudi pri Uradu za droge. Kako čutite problem drog v slovenski družbi?

Vsaka družba ima svoje droge in tudi Slovenija jih ima. Bistveno vprašanje je, katere droge so nelegitimne, ilegalne in destruktivne. V Sloveniji je poleg grozljivega dejstva odvisnikov od heroína, ki jih vsak dan srečujemo po ljubljanskih ulicah, še predvsem zgôč problem odvisnosti od alkohola.

Judovstvo je med drugim dediščina vaše pokojne matere – igralka, pesnice in pisateljice Berte Bojetu - Boeta. Kakšna je pravzaprav vloga ženske pri Judih, glede na to, da se judovstvo večinoma deduje po materi? Vemo, da so ženske pri obredih v sinagogi ločene od moških, vendar na šabat doma prav matere vodijo versko obredje s prižiganjem sveč in z molitvijo. Tudi vojsko morajo ženske odslužiti, in to kar dve leti ...

Judovstvo moje matere in moje judovstvo izhajata iz judovstva njenega očeta Emanuela, ki je prišel iz Barcelone. Moja mati se je z leti vse bolj zanimala za judovstvo in resnično sem to prevzel po njej, sva pa oba tudi uradno prestopila v judovsko vero, saj je mati moje matere, torej moja stara mama, Slovenka, Mariborčanka, in judovstvo se, kot rečeno, prenaša po materi.

Položaj ženske v judovstvu je izjemno kompleksen in ima veliko vidikov, dva ste že sami navedli. Na nekaterih področjih se zdi, da so ženske privilegirane, saj jim ni treba moliti kot moškim, na drugih pa je ravno nasprotno, saj nekatere izmed njih skrivajo lase. Vendar vse to velja le za tradicionalno religiozne Jude, kajti med nereligioznimi Judi je stopnja ženske emancipacije izjemno visoka in med reformnimi in konservativnimi Judi, ki živijo predvsem v ZDA, ženske delujejo tudi kot rabini.

Kakšno vlogo pa imajo judovski moški in očetje?

Tradicionalno judovstvo seveda v javnem življenju daje prednost moškemu in v tem ni nič drugačno od krščanstva ali islama ali drugih religij, ki so zgrajene po moškem principu, gre samo za to, da je položaj ženske malo boljši kot v drugih religijah. Čeprav se vera deduje po materi, se veliko drugih kategorij v judovskem pravu, na primer svečeništvo, deduje po očetu. Za sobotni družinski obred, na primer, sta potrebna oče in mati. Sicer pa samo *Sveto pismo* priča o pomembnosti moškega in očetovstva v judovski tradiciji.

Je mogoče, da so Jude v zgodovini preganjali tudi zato, ker so bili preveč sposobni in uspešni? Izobraževanje in bogatenje je pri Judih menda zapovedano ...

Bogatenje pri Judih ni zapovedano. Zapovedano je dajanje vbogajme. Razlogi za antisemitizem in preganjanje Judov v zgodovini so številni, med njimi seveda versko nasprotovanje krščanstva, islama, čeprav so bili razlogi tudi v tem, da so bili Judje vedno in povsod manjšina in »tujci«, ki so pogosto rabili za grešnega kozla, kot se to pač dogaja tujcem in manjšinam. Radi pozabljamo, da je na svetu veliko Judov, ki so revni in neuspešni, celo zelo revni, in v Izraelu ni nič manj revežev kot pri nas, mogoče celo več. Res pa je, da so Judje na nekaterih področjih nadpovprečno uspešni, in to je res dejansko mogoče pripisati velikemu pomenu, ki ga judovstvo pri-

pisuje učenju bolj kot izobraževanju. Učenje ima namreč namen samo po sebi.

Albert Einstein je nekje zapisal, da so poglobljanje znanja zaradi znanja samega, že skoraj fanatična ljubezen do pravice in želja po osebni neodvisnosti tiste posebnosti judovske tradicije, zaradi katerih je bil srečen, da ji je pripadal. Katere so pravzaprav judovske posebnosti oziroma zapovedi?

Zelo težko vprašanje, na katerega bi težko lepše odgovoril. Zapovedi samih je pa dosti, 613 po številu, in če jih človek že spoštuje, naj to počne z veseljem.

Značilen je tudi židovski humor ...

Zakaj Židje igrajo violino?

Zakaj?

Ker se s klavirjem ne da bežati.

Ja, bridko in duhovito hkrati ... Mislite, da je pri Slovencih navzoča stereotipna podoba Židov?

Da, včasih celo preveč.

Kako to opazite?

V pogovorih.

V novem Slovenskem pravopisu piše, da je Jud (zapisano z veliko začetnico) potomec izraelskega Judovega rodu. Tudi Žid lahko verjetno v tem pomenu zapisujemo z veliko začetnico. Morda razlikujete med besedama jud in žid? Obe naj bi pomenili pripadnika judovske vere, vendar naj bi bila beseda »žid« v slovenščini tudi slabšalna, saj lahko pomeni še »oderuh« ali »stiskač« ...

Jud ali Žid kot narodnost, jud ali žid kot veroizpoved. Beseda žid ima v starejših slovarjih še omenjeni slabšalni pomen, vendar sam v pogovornem jeziku uporabljam besedo Žid in zame nima slabšalnega pomena.

Jud uporabljam knjižno, ker je pač bila Judeja in ne Žideja.

Se vam zdi, da večina slovenskih Judov čuti, da bi bili lahko v Sloveniji zaradi svoje identitete zapostavljeni, in zato ne razkrijejo svojega rodu, ali morda kot predstavnik mlajše generacije opazate, da postajamo družba, ki je bolj odprta do sobivajočih kultur, in da se zanimanje zanje v zadnjem času povečuje?

Oboje, odvisno, s katerega vidika gledamo. Vsekakor smo v zadnjih generacijah postali veliko bolj odprti in strpna družba, hkrati pa je jedro kulturno dominantnih slojev v Sloveniji, kamor spada del Judov, ki jih omenjate, slovensko in slovenstvo je dominantna kultura, kar je samo po sebi umevno. Temu bi lahko rekli tudi asimilacija. Slovenija pa je danes veliko bolj strpna, kot je bila v preteklosti.

V študijskih letih sem kot au pair preživela krajši čas pri neki prijazni židovski družini v Londonu, kjer so mi povedali, da moram ločeno uporabljati posodo in pribor za mesno in mlečno hrano. Od kod pravzaprav izvira ločeno uživanje mesne in mlečne hrane?

Pravila prehranjevanja so zelo podrobno razložena v Svetem pismu, v Petih Mojzesovih knjigah, ločevanja mesne hrane od mlečne, kar pri nekaterih pomeni tudi ločeno posodo in celo dve kuhinjski koriti in dva hladilnika, pa izhaja iz misli, naj se jagenček ne kuha v mleku svoje matere.

Katera hrana se lahko imenuje »košer«?

Tu gre predvsem za meso, ki naj bi bilo pripravljeno na tradicionalen način in ne sme biti svinjina, konjsko meso, plenilci, ptice uje-de, žuželke ali morski sadeži. Ribe, ki se smejo jesti, morajo imeti luske. Tako na primer ocvrti lignji niso košer. Ne smejo se jesti mrhovina in še nekatere druge stvari. Na primer divjačina ni dovoljena, ker so meso nagrizli že psi.

Zanimivo se mi je zdelo tudi znamenje na podbojih vhodnih vrat, ki so se ga družinski člani ob prehodu dotikali. Mogoče veste, kaj pomeni znamenje na podbojih judovskih domov?

Temu znamenju se reče »mezusa« in ga ima na podboju vsaka judovska hiša. V Izraelu je to res na vseh vratih. To znamenje vsebuje pergament z odlomki iz *Svetega pisma*, ki blagoslovljajo dom in opominjajo na božjo prisotnost.

Poleg Davidove zvezde ima za Jude pomembno simbolno vrednost tudi božja roka; pogosto jo nosijo kot obesek na veržici ...

Gre za »hamso« oziroma podobo razprte dlani, ki s številom prstov simbolizira Pet Mojzesovih knjig ali *Toro*. Običaj izvira iz skupnosti severnoafriških Judov, predvsem maroških, in je temu primerno med orientalskimi Judi bolj priljubljen.

Dečki v londonski družini so poleg tradicionalne židovske čepice nosili tudi posebno srajčko ...

Te srajčke so »cicit«, nosi pa jih vsak pravoveren Jud, ker je zapovedano nositi oblačilo s štirimi konci in z resicami na njih. Navadno se nosijo pod oblačilom, nekateri nosijo resice na zunanji strani.

Nošenje čepice, ki se ji v hebrejščini reče »kipa« in v jidišu »jarmulka«, pa sicer ni zapovedano v *Svetem pismu*, vendar izraža spoštovanje do Stvarnika. Včasih so imeli pokrito glavo vsi Judje, danes čepice nosijo le tisti, ki živijo pravoverno življenje.

In na šabat niso smeli imeti prižganih električnih naprav, niti televizorja ... Se tudi vi držite podobnih zapovedi?

No, ja. Sam se držim le redkih od teh stvari. Svoje judovstvo vidim v bolj metafizični luči, čeprav po svoje le zaznamujem šabat, praznujem praznike, pazim na prehrano in podobno. Sebe v različnih kategorijah označevanja

judovske religioznosti vidim bolj kot sekularnega Izraelca, ki je naklonjen tradiciji.

Ste morda brali Schlinkovo zgodbo o obrezovanju iz zbirke Ljubezenski pobezi? Kakšnega pomena je pri Judih obrezovanje?

Žal zgodbe ne poznam in je nisem prebral. Jo pa bom. Obrezovanje je pri Judih bistvenega pomena. Obreza je začetek Abrahamovega judovstva in ima izjemen teološki pomen; brez nje ni judovstva.

Menda so Judje zadržano sprejeli Schlinkov roman Bralec, ki je bil sicer svetovna uspešnica. Iz literarnih krogov je bilo slišati, da je marsikaterega Juda prizadelo vedenje nemških študentov prava na sojenju, opisanem v romanu. Morda poznate judovske odzive na ta roman?

Ne, žal.

Kje se je pravzaprav začela vaša življenjska pot? Ste rojeni v Ljubljani? Kdaj ste se odločili za odhod v Tel Aviv?

Ja, rodil sem se v Ljubljani. Voranc. Bežigrad. Drugič o Ljubljani takrat. O tem pride knjiga.

Imel sem priložnost živeti v veliko izjemno različnih kulturnih okoljih, na primer v jugoslovanskem kibucu poleg Haife na severu Izraela, v predmestjih Haife, v verski akademiji ali ješivi v Jeruzalemu. Nato sva z mamo stanovala v nereligiozni četrti na drugi strani mesta in tam je napisala *Ptičjo hišo*. Šele kakšnega pol leta po njenem odhodu, poleti 1994, sem se preselil v Tel Aviv. Tam, v samem središču milijonske sredozemske metropole, sem ostal osem let. Do poletja 2002, ko sem se vrnil v Ljubljano. Veliko tega je bilo na tej poti. Tudi o tem pride knjiga.

Kako ste se počutili kot slovenski Jud v Izraelu? Bi se želeli vrniti?

Kategorija slovenskega Juda v Izraelu ne obstaja, obstaja pa kategorija jugoslovanskega Juda, znotraj katere si bil preprosto »Slo-

venac«. V Izraelu tudi ni dosti slovenskih Judov in nekateri izmed nas smo se srečevali predvsem na veleposlaništvu. Izraelski kulturni prostor je izredno drugačen od slovenskega in se zato posameznikove kulturne značilnosti izražajo v vsakodnevnem življenju predvsem kot evropske, nič bolj določene. Kot slovenski Jud sem se počutil odlično. Zanimivo je, da sem vsa tista leta ohranjal slovensko prehrano.

Vrniti bi se pa želel in se bom.

Izraelski zgodovinar in novinar Tom Segev je v intervjuju za eno od novembrskih Delovih Sobotnih prilog povedal, da je Izrael zelo težavna država, da je celo v vojni kultur. Bi se strinjali z njegovo trditvijo?

Vsekakor. Izrael je zelo težavna država in življenje tam nikakor ni enostavno. Je pa resnično v vojni kultur. Ta pojem je v Izraelu povsem znan in se nanaša predvsem na kulturni boj med vernimi in nevernimi. Vendar bi tej dimenziji lahko dodali še nekaj ravni, kot na primer med Izraelci, ki izvirajo iz krščanskih dežel, in med tistimi, ki so prišli iz muslimanskih dežel, med priseljenci iz Rusije in tistimi, ki so tam že dlje, med levico in desnico, med religioznimi samimi in še bi lahko našteval. Namreč judovstvo je civilizacija, ki ima okoli tri tisoč let in v tako dolgem obdobju se razvije kar nekaj različnih ideoloških struj, ki si včasih zelo nasprotujejo. Čeprav se temeljna misel o kulturnem boju vseeno navezuje na nasprotja med sekularnimi in religioznimi.

Je res, da nihče več ne pozdravlja s »šalom«, ampak s »hi« in z »bye«?

Šalom je nepremagljiv pozdrav, čeprav sta hi in bye resnično popularna.

Povedali so mi, da ob vstopu v lokalne v Jeruzalemu doživiš podoben varnostni pregled kot na letališčih. Ste bili kdaj priča terorističnim napadom? Kako je v vsakdanjem življenju čutiti napetosti med Izraelci in Palestinci?

Žal je to res. Terorizem je grozljiva reč, ki je ne razumeš, dokler je ne doživiš. Dokler se ti ne porodi misel, da bo mogoče ta lokal eksplodiral ravno v času, ko boš tam pil kavo. Prav na cesti, kamor so streljali teroristi, ali v kavarni, ravno ko je eksplodiralo, nisem bil, bil pa sem večkrat preblizu. Enkrat pod oknom moje službe, enkrat pod oknom stanovanja, potem v naši kavarni. Vsak Izraelec ima več takih slik. Ampak vseeno to prihaja v obdobjih in mine tudi več kot leto, preden počni v tvojem mestu. Sicer pa napetost čutiš samo tam, kjer je stik med skupinama, drugače prevladuje občutek popolne varnosti, vsakodnevno življenje kot pač v vsakem sredozemskem vlemestu.

Slavni izraelski dirigent Daniel Barenboim daje z vrhunskim mladinskim orkestrom Zahodno-vzhodni divan, v katerem vsako poletje muzicirajo arabski in židovski glasbeniki, zgled možnega sožitja med sprtima stranema. Imate upanje, da bo z mlajšimi generacijami v Izraelu lahko zavladal mir?

Upanje seveda obstaja in res verjamem, da bo nekega dne tam mir. Racionalna napoved bi nekako videla izraelski umik z večine Zahodnega brega, izpraznitev dela naselbin, ustanovitev neodvisne palestinske države, vendar bo to še trajalo.

»Abrakadabra« je po navedbi v Velikem slovarju tujk domnevno kabalistična beseda. Za kabalo se je verjetno po zgledu Madonne in Davida Beckhama začelo zanimati veliko njunih oboževalcev – sem pa nedavno ujela prispevek na nemški televiziji, da naj bi imeli nemški Judje moderno kabalo za navadno »ezoterično bedarijo«. Kabalo kot osrčje judovske mistike namreč sprejemajo z globokim spoštovanjem. Kakšno je vaše mnenje o moderni kabali? Vodili ste tudi seminarje kabale ...

»Abrakadabra« sta dve besedi v aramejščini, ki imata v kabali poseben pomen. Beseda v prevodu pomeni »ustvaril bom, kakor bom govoril«. Madonna in drugi zvezdniki so ve-

liko pripomogli k večji prepoznavnosti kabale, kar je krasno, saj je to resnično pozitivna misel. Vendar pa na splošno obstaja problem s poučevanjem kabale, ker naj bi jo po tradiciji lahko preučeval/poučeval samo človek, ki je natančno preštudiral *Sveto pismo*, ga celo zna na pamet in podobno. Od tod izvira nasprotovanje, ki ga do tega pojava kažejo tradicionalni judovski krogi. Poučevanju moderne kabale ne nasprotujejo nemški Judje, ampak ortodoksno judovstvo iz že omenjenih razlogov, ne glede na to, za katero deželo gre. Pomembno je poudariti, da gre pri modernem poučevanju kabale za nov pojav, ki je izjemno pozitiven, saj so nekateri prav tako ortodoksni rabini kakšno generacijo pred nami iz tega ogromnega korpusa mističnih besedil in pristopov izluščili praktične nasvete za boljše, lepše in srečnejše življenje.

Ključen dogodek za možnost množičnega poučevanja kabale je bila objava kvantne teorije v fiziki, ki svet razlaga zelo podobno kot kabalistična tradicija. S tem je bila dana možnost razlage tri tisoč let stare mistične tradicije na znanstven in racionalen način. Kabala (ni razlike med klasično in moderno, razlika je v načinu poučevanja) pravi,

da moramo biti dobri ljudje, da se moramo ogibati negativnih misli, da ima vsaka stvar svoj namen in da je resnično vse vprašanje energije in frekvenc ter povezave med delci, ki so v osnovi tako ali tako samo energijski naboji. Po mojem bi se moral kabalo učiti vsak ne glede na vero, starost, spol, izobrazbo in podobno. Vodil sem že dva seminarja kabale in sredi januarja začnem z novim, ki se bo posvečal vsakdanji rabi kabalističnih modrosti.

Bliža se novo leto in s tem praznovanje ob božičnih in novoletnih praznikih. Vam novo leto pomeni prelomnico za obračun s starim in nov začetek? Se veselite praznikov?

Novo leto zame vsekakor pomeni nov začetek, vendar pripisujem večji pomen judovskemu novemu letu, ki je septembra, torej ob koncu poletja. Silvester je zame bolj priložnost za zabavo in manj za mistično podoživljanje življenjskih krogov.

Čemu bi se v življenju najraje posvetili?

Ljubezni, vzgoji otrok, pisanju in snemanju filmov.